

УДК 339.924

Кобилянська А. В.
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Міжнародного гуманітарного університету

Kobylanska A. V.
PhD, Associate professor,
Associate professor at Department of Management,
International Humanitarian University

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ПРОГРАМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС

Анотація. У статті розглянуто функціонування програм транскордонного співробітництва ЄС та залучення суб'єктів Одеської області до них. В основу дослідження покладено операційні програм ЄС «Україна – Молдова – Румунія 2007–2013», «Басейн Чорного моря 2007–2013», «Україна – Молдова 2014–2018», «Україна–Румунія 2014–2020», «Басейн Чорного моря 2014–2020». Проаналізовано результати участі Одеської області у відповідних операційних програмах, відповідність цілей програм стратегічним цілям соціально-економічного розвитку області. На основі проведеного дослідження надано рекомендації щодо пріоритетних сфер транскордонного співробітництва. Рекомендовано приділити окрему увагу перспективі розвитку транскордонних кластерів у пріоритетних сферах.

Ключові слова: Східне партнерство ЄС, транскордонне співробітництво, міжнародна економічна інтеграція, стратегічний розвиток, проект.

Вступ та постановка проблеми. Східне партнерство (СхП) – це специфічна частина політики сусідства ЄС, є ініціативою Союзу та її членів стосовно шести східноєвропейських країн, а саме Грузії, Молдови, України, Азербайджану, Білорусії та Вірменії. Однією з головних цілей Програми є сприяння становленню та укріпленню багатостороннього співробітництва між країнами-учасниками та ЄС.

Східне партнерство є інструментом, що аналогічний Південному партнерству ЄС, учасниками якого є країни-члени ЄС та країни Північної Африки. Таке розмежування Східного та Південного партнерства відбулося внаслідок специфіки сформованих взаємовідносин між ЄС та країнами виокремлених груп і наявних проблем.

В основу функціонування Східного партнерства закладені певні довгострокові цілі, які підлягали перегляду на регулярній основі на Самітах СхП. Встановлені

цілі склали основу двосторонніх та тристоронніх спільних операційних програм між Україною та країнами-ЄС й іншими учасниками СхП.

Таким чином, Україна нині має досвід участі в таких спільних операційних програмах вже другий період поспіль. Перший тривав з 2007 по 2013 роки, другий загалом має закінчитись у 2020 році. В основу функціонування програм покладена участь представників місцевого рівня, інакше кажучи, в ролі бенефіціарів з боку України можуть виступати окремі області. Отже, досягається поглиблення саме транскордонної інтеграції, що слугує цілям децентралізації та сприяє поглибленню інтеграції на загальнонаціональному рівні.

Одеська область має досвід участі у спільних операційних програмах СхП, що обумовлено її розташуванням поряд з низкою європейських країн, що знайшло своє відображення в текстах зазначених програм. Досвід про-

ведення конкурсів заявок дає змогу оцінити перспективи подальшої участі Одеської області в операційних програмах, виявити та проаналізувати певні недоліки, притаманні поточному стану реалізації програм, а також надати рекомендації щодо їх усунення.

З огляду на високий соціально-економічний потенціал Одеського регіону (особливо в контексті анексії Криму та АТО на сході країни) відповідне дослідження має велике наукове та практичне значення, зокрема, через те, що відповідні цілі програм, як вже зазначалось, підлягають перегляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням СхП та України на загальнонаціональному рівні присвячені роботи таких авторів та колективів авторів, як Національний інститут стратегічних досліджень [1], Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного Партнерства [2], БФ «Ініціатива з дослідження східноєвропейської безпеки» [3], О. Добржанська [4], Л. Літра, І. Порчхідзе, Ю. Гроза [5], Т. Анакіна [6], Т. Сидорук [7], У. Льницька [8].

Всі вони всебічно розглядають функціонування СхП на різних етапах його становлення та реалізації, політико-економічні наслідки для України, наводять аргументовану критику окремих аспектів реалізації участі України у СхП. Втім, концентруючись на системних «глобальних» аспектах функціонування СхП та України в межах нього, автори рідко доходять до аналізу програм транскордонного співробітництва (ПТС) саме з точки зору реалізації програмних цілей СхП, ще рідше можна зустріти дослідження, присвячені регіональним аспектам такої співпраці.

Крім того, варто виділити праці таких вчених, як А. Фреак [9] (дослідження участі Чернівецької області в ПТС), Н. Ільченко (дослідження функціонування євро-регіонів [10]), І. Кішак, А. Богославська, Н. Корнева (загальне дослідження місця України у ПТС [11]), В. Герасимчук (дослідження участі регіонів України у ПТС [12]), О. Козюпа [13], ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» [14], І. Тодорова (дослідження регіонального виміру транскордонного співробітництва [15]).

Незважаючи на велику кількість досліджень, присвячених участі України в програмах транскордонного співробітництва, існує брак поточної оцінки участі Одеської області в такій співпраці.

Метою роботи є розгляд участі окремо Одеської області у ПТС, надання рекомендацій щодо зміни програмних пріоритетів операційних документів у майбутньому та покращення реалізації програм на місцевому рівні.

Результати дослідження. Одеська область має досвід участі у двох ПТС, таких як «Басейн Чорного моря 2007–2013» (запланований бюджет становив близько 27 млн. євро) та «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007–2013» (запланований бюджет становив близько 126,7 млн. євро). Протягом зазначеного періоду в межах кожної з програм двічі проводився конкурс проектних заявок. Серед реалізованих проектів, виконавцями яких були представники Одеської області, варто назвати такі: «Сприяння торгівлі агропромисловою продукцією в країнах Причорноморського басейну» (спільна операційна програма ЄС «Басейн Чорного моря 2007–2013»), «Інтернаціоналізація та сприяння діловим контактам МСП і структур підтримки бізнесу на прикордонних територіях-InterNet» (спільна операційна програма ЄС «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007–2013»), «Сталий розвиток туризму в регіоні Нижнього Дунаю (в Україні, Молдові та Румунії)», «Сприяння сталому виробництву та впровадження передового досвіду у тваринницьких

фермах прикордонних регіонів Румунії, Республіки Молдови та України».

Фактично зазначені ПТС були пролонговані на термін 2014–2020 років, причому програма «Румунія – Україна – Республіка Молдова 2007–2013» була розділена на декілька програм, зокрема на такі дві програми, як «Румунія – Україна 2014–2020» та «Румунія – Молдова 2014–2020».

Відповідно до операційних програм зазначених ПТС їх тематичні цілі перехреснюються тільки в тому, що стосується питань охорони навколишнього середовища та частково стимулювання бізнесу і підприємництва, створення відповідних умов для їх функціонування.

Пріоритети, як і тематичні цілі, програми «Румунія – Україна 2014–2020» та ЕаРТС «Молдова – Україна» є більш загальними та широкими, ніж програми «Басейн Чорного моря 2014–2020». В межах пріоритетів спільна увага приділяється питанням стимулювання розвитку транскордонного співробітництва, перешкоджання та управління екологічними небезпеками.

Виходячи з аналізу учасників проектів, що виконувалися в межах ПТС Одеської області, можемо сказати, що регіональні суб'єкти, зокрема місцеві органи влади, мають суттєвий досвід у розробленні та реалізації ПТС, проектів транскордонного співробітництва. Втім, більшу участь в проектах брали державні університети, наукові установи, громадські об'єднання.

Відповідно до встановлених пріоритетів ПТС, їх тематичних цілей та програмних документів соціально-економічного розвитку Одеської області пріоритети стратегічного розвитку Одеської області у ПТС враховані тільки частково, а саме щодо охорони навколишнього середовища та розвитку інфраструктури підприємництва.

Аналіз текстів програмних документів ЕаРТС «Молдова – Україна 2014–2020» [16], ПТС «Басейн Чорного моря 2014–2020» [17], Румунія – Україна 2014–2020» [18] та стратегічних документів розвитку Одеської області [19] також дає змогу дійти висновку щодо недостатньої узгодженості засад реалізації Стратегії регіонального розвитку та ПТС.

Тематично в зазначених документах вдалося досягти певного рівня сумісності. Передусім варто зазначити, що формулювання оновлених програм ПТС, а саме більший рівень точності, увага до деталей реалізації транскордонного співробітництва, таких як розвиток транспортної інфраструктури, співробітництво у сфері інновацій (для ПТС «Румунія – Україна 2014–2020»), спрямування зусиль на вирішення проблем із зайнятістю (ЕаРТС «Молдова – Україна 2014–2020»), розширення можливостей для транскордонної торгівлі («Басейн Чорного моря 2014–2020»), підвищують ймовірність розроблення більш конкретних проектних заявок, які точковим чином впливатимуть на вирішення найгостріших питань у відносинах між сусідніми країнами. Водночас це дало змогу досягнути більшого рівня сумісності таких конкретизованих тематичних цілей та пріоритетів зі стратегічними цілями Стратегії регіонального розвитку Одеської області (СРР). Наприклад, тематична ціль 2 ПТС «Румунія – Україна 2014–2020» “Support to education, research, technological development and innovation (ENI Strategic objective: A)” співвідноситься зі стратегічною ціллю А.5 «Розбудова сучасної індустрії», стратегічною ціллю В.1 «Формування конкурентоспроможного інтелектуального капіталу»; тематична ціль 7 “Improvement of accessibility to the regions, development of transport and communication networks and systems (ENI Strategic objective: C)” співвідноситься зі стратегічною ціллю А.1 «Розбудова та модернізація транспортної інф-

раструктури); тематична ціль ПТС «Басейн Чорного моря» “Objective 2. Promote coordination of environmental protection and joint reduction of marine litter in the Black Sea Basin” співвідноситься з ціллю С.2 «Забезпечення екологічно сприятливих умов життя».

Варто зазначити, що існує розрив в індикаторах оцінки досягнення поставлених цілей. У СРР ці індикатори занадто загальні, представлені здебільшого макропоказниками. А у ПТС більшість індикаторів враховує транскордонну складову оцінки успішності реалізації програми. Нині неможливо оцінити те, якою мірою ці індикатори знайшли своє відображення в проєктах. Адже станом на кінець 2017 року відбір проєктів до фінансування фактично проведено тільки в межах ЕаРТС «Молдова – Україна 2014–2018».

Незважаючи на те, що програмні документи передбачають досить широке коло учасників (органи місцевої влади та самоврядування, неурядові та неприбуткові організації тощо), відповідно до вищезазначених перших результатів відбору, більшість переможців складають громадські організації та їх об'єднання. Відповідно, передбачена Бюджетним кодексом України, Законом України «Про транскордонне співробітництво» можливість співфінансування таких проєктів з бюджетних коштів поки що залишається недостатньо реалізованою.

Згідно з результатами аналізу узгодженості ПТС та СРР можна виділити такі перешкоди та можливості реалізації державної та місцевої політики розвитку регіону. Серед перешкод перш за все варто виділити недостатній рівень відображення транскордонної складової міжнародного співробітництва та існування євро регіону «Нижній Дунай», його потенціалу з точки зору реалізації СРР Одеської області. Незважаючи на законодавчо передбачений механізм фінансування проєктів як з іноземних джерел, так і з місцевих бюджетів, а також можливість занесення відповідних позицій до Бюджетів, на практиці таке бюджетне планування не реалізується. Особливої актуальності ці питання набувають для ОТГ, які мають потенціал до реалізації транскордонної складової свого розвитку, але не мають дієвого інструмента його реалізації за рахунок відповідних коштів. Водночас відсутні дієві інструменти оцінювання поступу Одеської області в активізації транскордонного співробітництва, зокрема СРР не передбачає використання індикаторів виконання Стратегії, які б відображали відповідну міждержавну взаємодію. Загалом це вказує на недостатньо сформовану інституційну підтримку участі Одеської області у ПТС. Не варто залишати поза увагою також наявність певних політико-адміністративних провалів, що ускладнюють повну реалізацію потенціалу україно-молдавських стосунків через Придністровський конфлікт та пов'язані з ним проблеми.

Проте конкретизовані пріоритети ПТС, учасницею яких є Одеська область, здебільшого корелюють зі стратегічними пріоритетами СРР області, що створює додаткові можливості реалізації місцевої та державної політики розвитку регіону.

Отримання фінансування в межах ПТС може збільшити підтримку таких сфер, як освіта, культура, охорона здоров'я, захист навколишнього середовища, розбудова

транспортної інфраструктури, підтримка громадського суспільства, реформа децентралізації, енергоефективність, розвиток депресивних територій, тобто тих сфер, які загалом зазвичай залишаються недофінансованими. Зрештою, це сприятиме зростанню рівня життя, зокрема за рахунок збільшення рівня зайнятості, покращення ділового клімату, використання більш ефективних технологій та технік в економіці регіону. Внаслідок цього варто очікувати досягнення таких операційних цілей СРР Одеської області, як, зокрема, впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку індустрії, створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу в індустрії, орієнтованість транспортної інфраструктури на обслуговування туристських потоків, розвиток сучасної високоякісної освіти та науки, підвищення якості та доступності медичних послуг, розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини, реформування житлово-комунальної сфери та підвищення якості комунальних послуг, забезпечення екологічно сприятливих умов життя, формування активного бізнес-середовища.

Висновки. Ретельно проаналізувавши тексти програмних документів ПТС «Румунія – Україна 2014–2020», ЕаРТС «Молдова – Україна 2014–2020», ПТС «Басейн Чорного моря», а також текст СРР Одеської області, можемо виділити такі пріоритетні напрями транскордонного співробітництва, що становлять точки синергії як ПТС та СРР, так і поміж ПТС, учасницею яких є Одещина:

- інтеграція зусиль у напрямі розвитку сільських територій та співробітництва в агросфері;
- розвиток інтелектуального капіталу, зокрема за рахунок інтеграції системи освіти через здійснення спільних проєктів, провадження тренінгів, обмін досвідом, стимулювання співпраці молоді;
- провадження інноваційних проєктів, зокрема проєктів, спрямованих на енергозбереження;
- співробітництво у сфері культури, туризму (зокрема, сільського, еко-туризму, зеленого, культурного, історичного, бізнес-туризму), захисту навколишнього середовища;
- розвиток транспортної та телекомунікаційної інфраструктури;
- стимулювання підприємництва та налагоджування бізнес-зв'язків між представниками різних країн, що знайде відображення в посиленні торговельно-економічного співробітництва.

Реалізація співробітництва в кожному з напрямів уможливує розвиток кластерів на території Одеської області, що може розглядатись як глибший ступінь інтеграції та синергії ПТС, механізм розвитку периферійних територій регіону, підвищення їх національної та міжнародної конкурентоспроможності.

Наступні дослідження у цій сфері можуть стосуватися питань розвитку транскордонних кластерів на території Одеської області та формування дієвого державно-приватного партнерства на її території.

Використання можливостей ПТС дасть змогу Одеській області постати в авангарді економічної євроінтеграції України, що визначено довгостроковим пріоритетом зовнішньої політики країни.

Список використаних джерел:

1. Снігир О., Гуцал С., Мітряєва С., Лендьял М. Ініціатива ЄС «Східне партнерство»: перспективи ефективної реалізації та можливості для України. Київ, 2011. 50 с. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Shidne_partn-ce670.pdf.
2. Україна в координатах східного партнерства 2017–2020. / Українська національна платформа Форуму громадянського суспільства Східного Партнерства. Київ, 2017. 90 с. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Report_Ukrainian.pdf.
3. Загрози безпеці України та інших країн регіону Східного партнерства й можливі відповіді на них: результати експертного опитування // East European Security Research Initiative. URL: http://eesri.org/wp-content/uploads/2018/01/2018-01_Ukraine-EaP-security_Expert-survey-EESRI_UKR.pdf.

4. Добржанська О. Результати імплементації ініціативи «Східне партнерство» Україною станом на кінець 2013 року. Науковий вісник Чернівецького університету. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. 2014. Вип. 702–703. С. 114–119.
5. Літра Л., Порчхідзе І., Гроза Ю. Оновлення Східного партнерства: рекомендації для саміту Східного партнерства 2017 року. 2017. 10 с. URL: http://neweuropa.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Zapyska_Shidne_partnerstvo-2.pdf.
6. Анакіна Т. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі. Харків: Оберіг, 2012. С. 48–61.
7. Сидорук Т. «Східне партнерство»: пропозиції і перспективи для держав Східної Європи та Південного Кавказу. Стратегічні пріоритети. 2010. № 3 (16). С. 47–52.
8. Ільницька У. «Східне партнерство» як вимір європейської політики сусідства та діалоговий рівень співробітництва України з ЄС. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2014. Вип. 26. С. 113–120.
9. Фреяк А. Тенденції розвитку транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграційного курсу України (на прикладі Чернівецької області в складі Євросоюзу «Верхній Прут»). Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2013. Вип. 112 (Ч. 2). С. 327–333.
10. Ільченко Н. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку євро регіонів Державне будівництво. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_37.
11. Кішак І., Богославська А., Корнева Н. Україна в системі транскордонного співробітництва. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). URL: <http://molodyvchenu.in.ua/files/journal/2017/5/131.pdf>.
12. Реутов В. Транскордонне співробітництво регіонів України. Ефективна економіка. 2011. № 12.
13. Козюпа О. Теоретичні основи дослідження аспектів транскордонної співпраці як елементу європейської інтеграції. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, Соціологія, Філософія. 2010. Вип. 14. С. 24–27.
14. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь // НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України» / наук. редактор В. Кравців. Львів, 2016. 125 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
15. Тодоров І. Регіональний вимір ініціативи ЄС «Східне партнерство» в Україні. Чорноморський літопис. 2013. № 8. С. 38–42.
16. EaPTC Moldova – Ukraine – Joint Operational Program. URL: eaptc.eu/struct_file.php?id=131.
17. ENI CBC Black Sea Basin Joint Operational Program 2014–2020. URL: blacksea-cbc.net/wp-content/uploads/2015/12/ENI-CBC-Black-Sea-Basin-JOP-final.docx.
18. ENI CBC Romania – Ukraine Joint Operational Program 2014–2020. URL: <http://ro-ua.net/en/about-the-programme/overview.html>.
19. Стратегія соціального та економічного розвитку Одеської області на період до 2020 року. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5b0287ef6892a.pdf>.

МЕЖДУНАРОДНАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ В КОНТЕКСТЕ ПРОГРАММ ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ЕС

Аннотация. В статье рассмотрены функционирование программ трансграничного сотрудничества ЕС и привлечение субъектов Одесской области к ним. В основу исследования положены операционные программы ЕС «Украина – Молдова – Румыния 2007–2013», «Бассейн Черного моря 2007–2013», «Украина – Молдова 2014–2018», «Украина – Румыния 2014–2020», «Бассейн Черного моря 2014–2020». Проанализированы результаты участия Одесской области в соответствующих операционных программах, соответствие целей программ стратегическим целям социально-экономического развития области. На основе проведенного исследования предоставлены рекомендации относительно приоритетных сфер трансграничного сотрудничества. Рекомендовано уделить внимание перспективе развития трансграничных кластеров в приоритетных сферах.

Ключевые слова: Восточное партнерство ЕС, трансграничное сотрудничество, международная экономическая интеграция, стратегическое развитие, проект.

INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION OF ODESSA REGION UNDER EU PROGRAMS OF TRANS BORDER COOPERATION

Summary. The article deals with the functioning of EU cross-border cooperation programs and the involvement of subjects of the Odessa region to them. The research was based on the operational programs of the EU – Ukraine –Moldova – Romania 2007–2013, Black Sea Basin 2007–2013, Ukraine – Moldova 2014–2018, Ukraine – Romania 2014–2020, Black Sea Basin 2014–2020. The article analyzes the results of the participation of the Odessa region in the respective operational programs, the correspondence of the objectives of the programs to the strategic objectives of the socio-economic development of the region. Basing on the results of the research, the priority spheres of trans border cooperation are suggested. The specific attention should be paid to the formation of trans border clusters within the priority spheres.

Key words: EU Eastern Partnership, trans border co-operation, international economic integration, strategic development, project.